LITERATURA STRAINA

EMILE ZOLA

Răscoala

I.

Intr'o după amiază, în timpul recreaţiei, Michu mă luă de-oparte, într'un colţ al curţii. Avea o înfăţişare gravă care mă cam înfricoşă, căci Michu era un şnapan cu pumni zdraveni, aşa în cât, pentru nimic în lume, n'aş fi vrut să-l am de vrăjmaş.

— Ascultă îmi zise cu vocea lui groasă de ţăran de-abia cioplit, ascultă, vrei să dovedeşti că eşti bun de ceva ?

Răspunsei neted: „Da !" măgulit de a fi socotit în stare de ceva, de către voinicul Michu. Atunci, îmi arătă că era vorba de un complot. Destăinuirile pe care mi le făcu îmi pricinuiră o senzaţie plăcută, pe care n'am mai încercat-o poate niciodată, de atunci. In sfârşit, aveam să intru şi eu, să mă avânt în viaţă, aveam să păstrez o taină, să iau parte la o luptă. Şi, de sigur, teama nemărturisită pe care o resimţiam la gândul că aş putea să mă compromit astfel, se întovărăşia cu bucuria arzătoare a noului meu rol de complice.

Aşa că, în vreme ce Michu îmi vorbia, eu îl priveam în faţă cu admiraţie. El îmi explică cu un ton puţin cam aspru ca unui recrut în energia căruia nu te prea încrezi. Totuşi, vibrarea aceea de mulţumire, extazul inflăcărat pe care trebuie să-l fi avut, pe când îl ascultam, sfârşiră prin a-l face să aibă o părere mai bună despre mine.

Clopotul sună a doua oară pentru intrarea în clasă.

— Ne-am înţeles, nu-i aşa? îmi zise el, încet. Eşti de-ai noştri... Vorba e, n'o să-ţi fie frică, n'ai să ne trădezi?

— A, nu, vei vedea... E sfânt!

El mă privi cu ochii lui pătrunzători, drept în faţă şi-mi zise iar, cu demnitatea unui om mare:

— Altminteri, ştii, n'am să te bat, însă am să spun pretutindeni că eşti un trădător, şi nimeni n'o să-ţi mai vorbească.

Mi-aduc aminte şi acum de efectul deosebit pe care l'a produs asupra mea, ameninţarea aceasta. Imi dădu curaj. „Acum, ce-o fi, o fi! — îmi zisei — să-mi dea şi două mii de versuri!... e lucru dracului dacă-l trădez pe Michu!" Aşteptai cu mare nerăbdare ora mesei. Răscoala trebuia să izbucnească în sala de mâncare.

II.

Michu era de loc din Var. Tatăl său, un ţăran care avea câteva palme de pământ, trăsese primul glonţ la 51, pe vremea răscoalei provocată de lovitura de Stat. Lăsat ca şi mort în câmpia dela Uchâne, reuşise să se ascundă. Când reapăru nu păţi nimic. Numai, autorităţile din partea locului, fruntaşii ţinutului, marii şi micii rentieri nu-l mai numiră decât Michu tâlharul.

Tâlharul acesta, omul acesta cinstit, fără ştiinţă de carte, îşi trimisese fiul în gimnaziu, cu gândul să devină un savant, şi asta numai pentru triumful cauzei, pe care el n'o putuse apăra decât cu armele. Cunoşteam şi noi, însă nu tocmai lămurit, povestea aceasta, lucru care făcea să-l privim pe colegul nostru ca pe un personagiu de temut.

Michu era, de altfel, mult mai în vârstă decât noi. Avea aproape optsprezece ani, cu toată că nu era decât în clasa patra. Nimeni nu îndrăznea să glumească cu el. Era unul din acele spirite care învaţă greu, care nu ghicesc nimic; însă când ştia un lucru, îl ştia din rădăcină — şi, pentru totdeauna. Puternic, tăiat par'că din topor, el domnia ca un dascăl, în timpul recreaţiilor. Totuşi, era de o mare blândeţe. Nu l'am văzut de cât o singură dată mâniat; voia să strângă de gât un pedagog care ne spunea că republicanii erau nişte hoţi şi nişte asasini. Era cât p'aci să fie dat afară.

De-abia într'un târziu, când mi-am amintit de camaradul meu de şcoală, am înţeles atitudinea lui, când blândă, când mâniată foc.

Din vreme, tatăl său făcuse din el un om.

III.

Lui Michu îi plăcea în gimnaziu, ceea ce pe noi nu ne umia câtuşi de puţin. Suferea însă de un singur lucru şi despre care nu îndrăznia să vorbească niciodată: foamea. Lui Michu îi era totdeauna foame.

Nu-mi amintesc să mai fi văzut o asemenea poftă de mâncare. El care era atât de mândru, mergea uneori până acolo încât făcea fel de fel de comedii, umilitoare pentru el, ca să apuce de la noi o bucată de pâine, o porţie de mâncare, sau măcar o gustare. Crescut la ţară, în aer curat, el suferea mai mult de cât noi, din pricina bucătăriei proaste a gimnaziului.

Şi acesta era unul din obicinuitele noastre subiecte de conversaţie, în curte, în timpul recreaţiilor. Noi, ceilalţi, eram firi mai delicate. Imi amintesc mai cu seamă de nişte morun cu sos roşu şi de nişte fasole cu sos alb, care deveniseră obiectul unui blestem general. In zilele când îşi făceau apariţia aceste bunătăţi, nu ne mai tăcea gura. Michu, din respect pentru cauză ţipa împreună cu noi, cu toate că hăpătise pân'atunci vre-o şase porţii.

Michu nu se plângea de nimic altceva, de cât de cantitatea hranei. Intâmplarea, ca să-l scoată din sărite, se vede, îl aşezase în capul mesei, alături de un pedagog, un prichindel uscăţiv care ne dădea voie să fumăm când eşiam la plimbare.

Regula era ca pedagogul să aibă drept la două porţii. Astfel, când ni se servea cârnaţi, făcea să-l vezi pe Michu, mâncând din ochi cei doi cârnăciori rumeni cari se lăfăiau unul lângă altul pe farfuria pedagogului.

— Eu sunt de două ori mai mare decât el — îmi zise într'o zi — şi el, pocitania, mănâncă de două ori mai mult ca mine. Şi să vezi că nu mai lasă nimic; ba încă, nici n'o să-i ajungă.

IV.

Capii răzvrătirii hotărâră că trebuie, în cele din urmă să ne revoltăm împotriva morunului cu sos roşu, şi-a fasolei cu sos alb.

Fireşte, conspiratorii îl proclamară şef, pe Michu. Planul acestor domnişori era de o simplicitate eroică: era de-ajuns, gândiau ei, să-şi puie pofta în greva, să refuze orice hrană, până ce, directorul va declara solemn că mâncarea se va îmbunătăţi. Aprobarea pe care Michu o dădu acestui plan e una din cele mai frumoase trăsături de abnegaţie şi de curaj, pe care le cunosc. El primi să fie şeful mişcărei, cu liniştea eroică a vechilor Romani, cari se sacrificau pentru binele obştesc.

Gândiţi-vă, numai! el îşi dădea silinţa să vadă dispărând morunul şi fasolea, cu toate că nu doria de cât un lucru: să aibă mâncare cât mai multă! Şi-acum, era nevoit să rabde cu vârf şi îndesat! El mi-a mărturisit în urmă, că niciodată, această virtute republicană pe care o moştenise dela tatăl său, solidaritatea, devotamentul individului pentru interesele comunităţii, nu fusese pusă, în el, la o mai grea încercare.

Seara, în sala de mâncare — era ziua morunului cu sos roşu — greva începu într'o unire admirabilă. Hotărâsem să mâncăm numai pâine. Farfuriile începură să sosiască; noi nici nu le atinseserăm; mâncarăm numai pâine goală. Şi aceasta, o îndeplineam grav, fără să mai vorbim pe şoptite, cum aveam obiceiul. Numai cei mici făceau haz.

Michu fu superb. Merse până acolo, încât prima seară nu mâncă nici pâine. Îşi puşese coatele pe masă şi privia dispreţuitor pe pedagog care îmbua de zor.

Pedagogul chemă pe director care intră în sala de mâncare ca o furtună. Ne judecă aspru, întrebându-ne cam ce-am putea spune despre mâncare, pe care el o gustă şi o găsi grozav de bună.

Atunci, Michu se ridică.

— Domnule, zise el, morunul e împuţit, nu-l putem mistui.

— Aşa? strigă pocitania de pedagog, fără să lase timp directorului să răspundă, în alte seri totuşi, mâncai singur, aproape toate porţiile.

Michu se făcu roşu la faţă. In seara ceea, furăm trimişi la culcare, spunându-ni-se că, a doua zi, ne vom mai răzgândi, poate.

V.

Şi-a doua zi, şi-a treia zi, Michu fu teribil. Cuvintele pedagogului îl loviseră drept în inimă. El susţinea, ne spunea că am fi nişte laşi dacă am ceda. Acum, punea toată mândria lui să arate că, atunci când vrea, poate să nu mănânce de loc.

Fu un martir adevărat. Noi ceilalţi, ascundeam cu toţii în pupitre: ciocolată, borcane cu dulceaţă, chiar şi cârnaţi, cari ne folosiră, borcane cu dulceaţă pâinea cu care ne umpleam buzunarele. El, care n'avea nici o rudă în oraş, şi căruia dealtfel, nu prea-i plăceau asemenea dulceţuri, se mulţumi numai cu câteva coji pe care le putu găsi.

A treia zi, directorul declarând că deoarece elevii se încăpăţânau să nu s'atingă de mâncare, va face să înceteze distribuirea pâinei, — revolta izbucni la prânz. Era ziua fasolei cu sos alb.

Michu, pe care trebuie să-l fi chinuit o foame grozavă, se ridică brusc. Luă farfuria pedagogului, — care mânca lingându-şi buzele ca să râdă de noi şi să ne facă să râvnim, — o aruncă în mijlocul sălei, apoi începu să cânte **Marsellaise**-a, cu o voce puternică. Fu ca un vârtej, care ne aţâţă pe toţi. Farfuriile, paharele, sticlele jucau într'un dans vesel. Pedagogii o luară la picior, părăsind sala de mâncare. Pocitania, care ne făcuse în necaz, primi în ceafă o farfurie cu fasole, care-i făcu un guleraş alb pe umeri.

Totuşi, trebuia să ne fortificăm cetatea. Michu fu numit general. El dădu ordin să îngrămădim mesele în dreptul uşilor. Mi-amintesc că toţi luasem cuţitele de masă în mână. **Marsellaise**-a tuna mereu. Revolta se schimbă în revoluţie. Din fericire, ne lăsară în voia noastră, timp de trei ore. Se părea că plecaseră să cheme ajutoare. Cele trei ceasuri de larmă sfârşiră prin a ne linişti.

In fundul sălii, erau două ferestre mari care dădeau în curte. Cei mai plăpânzi, înfricoşaţi de faptul că ne lăsaseră atâta timp nepedepsiţi, deschiseră uşor una din ferestre şi dispărură. Fură urmaţi, rând pe rând şi de ceilalţi elevi. In curând, Michu nu mai avu în jurul lui decât vre-o zece răsculaţi. Le zise atunci, c'o voce aspră:

— Duceţi-vă de-i regăsiţi şi pe ceilalţi. E de ajuns că există un vinovat.

Apoi, adresându-mi-se mie, care şovăiam, adăogă:

— Iţi dau cuvântul înapoi.

Când garda deschise una din uşi, îl găsi pe Michu singur, aşezat liniştit la capătul unei mese, în mijlocul vaselor sparte.

In aceeaş seară fu trimis plocon acasă la tatăl său. Cât despre noi, am cam profitat puţin depe urma acestei răscoale. Vre-o câte-va săptămâni nu ni se mai servi morun şi fasole. Pe urmă, apărură iar; numai că, de astădată, morunul era gătit cu sos alb şi fasolea cu sos roşu.

VI.

Multă vreme după aceea, l'am revăzut pe Michu. Nu-şi putuse continua studiile. Cultiva la rândul lui, cele câteva palme de pământ, pe care i le lăsase tatăl său, murind.

— M'aş fi făcut, îmi zise el, un avocat prost sau un doctor prost, căci eram cam greu de cap. E mai bine să fiu ţăran. Mă simt mai bine, — cum s'ar zice — acasă la mine... Atunci, m'aţi părăsit frumuşel. Şi eu, care mă prăpădeam, nu altceva, după morun şi fasole!

Traducere de C. CRISTOBALD

VICTOR HUGO

LA VILLEQUIER

Acum, când privirea-mi începe să se-ascunză
Innegurat în pâclă frumosul meu Paris;
Acum, când sunt sub pomii ce'ncet foşnesc din frunză
Şi-mi duc gândul spre ceruri, în cel mai frumos vis;

Acum, când îmi las dolinl ce-atât de trist îl face
Pe om, şi-atât de pal,
Şi'n inimă simt blânda şi-adânca tirii pace
Că-mi intră ca un val;

Acum, când sunt pe ţărmul tăcutului râu cărui
I-aud susurul tainic pe prund încă din zori
Şi pot zări că'n iarbă-s atâtea adevăru-i,
Şi pot zeri că'n iarbă-s atâtea mândre flori,

Acum, când simt, o, Doamne, că Tu azi o clipită
Spre mine ochi-Ţi pleci
Şi văd piatra sub care în umbra liniştită
Ea doarme pentru veci;

Acum când şed 'naintea divinului spectacol
De stânci, păduri, vâlcele, câmpii, râuri de-argint,
Văzând ce mic sunt faţă de sfântul Tău miracol
Reiau înţelepciunea-mi şi chinul mi-l desmint.

Eu vin la Tine-o Doamne ce'n cale 'nlături spinii-mi...
Mă poartă slabii paşi
Să-Ţi dau bucăţile-astei pe veci sdrobite inimi
Ce Tu mi-o stărâmaşi;

La Tine vin Stăpâne, în clipele acestii
Căinţi, recunoscând că doar Tu faci tot ce vrei,
Iar oamenii în viaţă sunt numai nişte trestii
Ce tremură când vântul se-abate peste ei.

Spun şi eu că mormântul ce 'nchide 'ntr'ânsul morţii
Deschide, nevăzut,
Un cer, şi că sfârşitul ce-l dă voinţa sorţii
E doar un început.

Mărturisesc că singur prea sfânt din ceruri Tai
Stăpân ai fost pe toate şi-ai să rămâi mereu,
Şi că pedeapsa asta pe drept e meritată,
Şi că eu sânger pentrucă vrut-a Dumnezeu!

La tot ce mi se 'ntâmplă eu nu pot sta 'mpotriva
Ta Doamne, mă supui.
Cu sufletul din doliu în doliu-un om găsi-va
Eternitatea lui.

Din lucruri noi în viaţă vedem numai o parte
Căci cealaltă se-afundă în noaptea de mister,
Iar omu 'ndură jugul, nevolnic, mai departe,
Şi lucrurile toate-s zadarnice şi pier.

Călăuzeşti pe drumul tăcerii totdeauna
'Ai omului slabi paşi,
Dar lui, în şovăială, din bucurii nicluna
Tu n'ai voit să-i laşi.

Indată ce-are-un lucru pe lume o fiinţă
I-l ia 'napoi Destinul ce n'a voit să-i dea
Măcar nici mângâierea să-şi facă-o locuinţă
Spre-a zice: Aci-i casa şi fericirea mea!

Zărim că viaţa este deşartă şi pustie
Cu toţii, prea târziu,
Şi lucrurile tote-s cum trebue să fie;
O ştiu asta, o ştiu!

O, Doamne! Armonia ce'n veci nu se strămută
Făcută e din lacrimi şi cânt, căci fiii Tăi
Sunt doar atomi în umbra de nimeni străbătută
In care cei buni urcă, şi'n care cad cei răi

Eu ştiu că pentru Tine durerea nu-i prilej de
'Adânci compătimiri,
Şi că un prunc când moare, spre-a mamei desnădejde,
Nu-l plângi, nici nu Te miri.

Eu ştiu că fructul cade când prinde-un vânt să bată,
Că păsări îşi pierd pene şi flori îşi pierd parfum,
Şi că-i creaţiunea o uriaşă roată
Ce nu se 'nvârte fără-a strivi o viaţă'n drum.

Eu ştiu că luni şi zile sub bolta Ta cerească
Trec repede, în sbor,
Că iarba verde piere ca alta'n loc să crească.
Că toţi copiii mor....

De dincolo de nouri, din nevăzute sfere,
Tu poate că, o, Doamne, din cerul de azur
Faci lucruri nevăzute cu tainica durere
Acelor care 'ndură tot chinul ce-l îndur.

Şi poate că îţi este folositor, Stăpâne,
Fiinţele în zări
Să meargă, în vârtejul ce-i scris ca să le mâne
Prin triste întâmplări.

Sunt legi atât de aspre Stăpâne peste fire
Că nimenea nu poate a le înduioşa,
Şi pentru lume, Doamne, de ai milostivire,
In schimb Tu o laşi totuş ca să rămână-aşa.

Ci eu îţi cer Stăpâne, să iei măcar în seamă
Că eu îndur un chin,
Dar blând cum e copilul şi inma de mamă
Tot Ţie mă închin!

Că'n timpu'n care soarta zâmbitu-mi-a şi mie
Muncit-am, cugetat-am, luptai şi m'am supus,
Am explicat Natura acelui ce n'o ştie
Şi-am spus la toţi, Stăpâne, ceeace Tu mi-ai spus!

Că piept ţinui şi urii şi pârilor nedrepte
Şi sarcina-mi făcui,
Că nu gândiam ca astă răsplată să m'aştepte,
Că poate nimănui

Nu i-ar veni să creadă că vruta-ai tocmai mie
Care-mi aveam în Tine unicul meu azil,
Să-mi iei cea mai frumoasă şi scumpă bucurie,
Să-mi iei atât de iute pe dragul meu copil!

Fui ispitit în prada durerii mele-amare
Să blestem vrerea Ta,
Să-Ţi svârlu al meu strigăt cum un copil în mare
Cu-o piatră ar arunca!

Te îndoieşti când vine tristeţea ca o undă,
Orbeşti atunci când lacrimi fără 'ncetare verşi,
Şi 'ntru'un abis de doliu un om când se afundă
Pe Tine şi-ai Tăi îngeri vă vede tot mai şterşi,

Şi nu pot nişte inimi a căror răni ascunse
De-apururea le dor,
Atâtea constelaţii senine, nepătrunse,
Să le-aibă 'n faţa lor!

Eu, care ca o mamă de slab fui mai 'nainte
Azi îngenunchiu când cerul în faţă mi-e deschis,
Când în durerea care-o au toţi lângă morminte
Zăresc că Universul nu poate fi un vis.

O, inima-mi, Stăpâne, deşi-i nemângâiată
Şi gândurile-o frâng,
Să blesteme înceată, să 'nvinuie înceată,
Dar lasă-mă să plâng!

Da, lasă-mă ca lacrimi să ude a mea pleoapă
De vreme ce e omul tăcut pentru-a jeli
Mă lasă să-mi plec fruntea pe umeda ei groapă
Şi să-i grăiesc copilei: Simţi tu că sunt aci?

Mă lasă să-mi plec fruntea şi să-i grăiesc în şoapte
Când totul tace 'n jur
Ca şi cum acest înger m'ar mai privi, în noapte,
Cu ochi-i de azur!

Pentru-a uita povara atâtor zile grele
Reiau întreg trecutul şi-l depăn iar în gând...
Voiu revedea de-apururi clipita vieţii mele
Când cu-aripe deschise eu o văzui sburând....

Voiu revedea clipita grozavă pentru-orlcine
In care eu strigam:
„Cum! Fiica ce-adineauri fusese lângă mine
Acuma n'o mai am!"

Să nu Te mânii, Doamne, că gândurile-mi fură
Azi răsvrătite; rana prea mult mi-a sângerat.
Tortura sufletească e cea mai grea tortură;
Mi-e inima supusă, dar nu s'a resemnat.

Să nu Te mânii, Doamne, căci dacă atâtor oameni
Vrei jertfe să le ceri,
El scapă cu-anevoie de chinul ce'n ei sameni
Şi de-aste-adânci dureri.

Copiii ni-s, o Doamne, trebuitori, şi sfântă
Mi-a fost de-apururi clipa din neuitata zi,
Când în mijlocul atâtor griji care mă frământă
Sub umbra ce destinul pe noi şi-o alungi,

Apare-un copil vesel, trimis poate de soartă
Mâhnuri când mă cuprind,
Frumos, încât ai crede că'n cer o nouă poartă
El a deschiss venind.

Când şaisprezece ani văd sglobiu-i râs şi plânsul
Şi-atâta gingăşie el capătă apoi
De simt că nu mi-e 'n lume nimic mai scump ca dânsul,
C'aduce ziua 'n casă şi'n suflete la noi,

Că-i unicul meu reazem ce'n viaţă mai perzistă
Şi-i tot ce-aveam să-Ţi cer,
Gândeşte-Te că viaţa îmi pare-atât de tristă
Când el sboară la cer!

trad. de IOAN CIORĂNESCU

Note

L'Europe din 15 Septembrie publică vre-o câteva poeme „Poèmes juifs" din ultimul volum *Voix*, apărut la Praga în 1923 şi datorit poetului evreu-ceh Otokar Fischer. Poetul, profesor la universitatea din Praga, a mai fost şi traducător şi comentator al lui Corneille, Shakespeare, Shelley, Goethe, Heine.

* * *

Starea sănătăţii lui Anatole France, restabilit de o bucată de vreme, începe din nou să inspire serioase îngrijorări, fiind dată, mai ales vârsta marelui scriitor.

* * *

Poetul portughez Antonio Patricio publică un volum remarcat pretutindeni şi considerat ca un eveniment literar de mare însemnătate. El se adaugă la lunga serie care slăveşte pe Don Juan. Vestitul burlador din Sevilla e înfăţişat aci sub un aspect cu totul nou şi asistăm la logodna lui Don Juan cu Moartea.

* * *

Paul Lenormand, criticul dramatic dela „Renaissance" a fost numit cavaler al Legiunii de onoare. Printre operele lui mai de seamă, cităm: *Cabaret du Nevroso, Contes* şi un roman politic *Les Remords*, care va apare în toamna aceasta. Un nou roman — în preparaţie — are ca teatru oraşul Geneva şi S. d. N. (Liga Naţiunilor).

* * *

In curând va apare la „Renaissance d'Occident" din Bruxelles, o mare antologie a poeţilor egipteni de expresiune franceză. Antologia este lucrată de Elian J. Finbert, cu o prefaţă de poetul Francis Vielé-Griffin, şi constituie prima manifestare literară mai mare, a acestei ţări, fiind un document în favoarea predominării spiritului francez în Orient.